

e-mentor

DWUMIESIĘCZNIK SZKOŁY GŁÓWNEJ HANDLOWEJ W WARSZAWIE
WSPÓŁWYDAWCA: FUNDACJA PROMOCJI I AKREDYTACJI KIERUNKÓW EKONOMICZNYCH

2022, nr 5 (97)

Stolarska-Szeląg, E. i Jarząbek, K. (2022). Aktywność zawodowa i sytuacja ekonomiczna osób z niepełnosprawnościami w świetle pandemii COVID-19. *e-mentor*, 5(97), 76–85. <https://doi.org/10.15219/em97.1590>

Elżbieta
Stolarska-
-Szeląg

Aktywność zawodowa i sytuacja ekonomiczna osób z niepełnosprawnościami w świetle pandemii COVID-19

The professional activity and economic situation of people with disabilities in the light of the COVID-19 pandemic

Kinga
Jarząbek

Abstract

One of the most important activities of every human being is professional activity, but for people with disabilities the possibility to work has an additional dimension of social rehabilitation. Despite the existence of many forms of assistance and activities aimed at reducing the phenomenon of their exclusion from society, they still struggle with the problem of undertaking appropriate professional activity, with the COVID-19 pandemic adding to the already difficult situation. So what is the current professional activity and economic situation of people with disabilities?

In the context of the research gap, attempts have been made to answer the research question: Has the COVID-19 pandemic led to a deterioration in the level of professional activity of people with disabilities and their situation? The main objective of the study was to assess the economic situation of people with disabilities and their professional activity at two different times - before and during the COVID-19 pandemic. A research hypothesis was formulated, assuming that the COVID-19 pandemic had a negative impact on the professional activity of people with disabilities and their economic situation.

The article includes an analysis of the national literature on the subject, with an empirical part based on a secondary analysis of existing data. Descriptive statistics of the indicators of the tested variables were made together with an analysis of the normality of distributions using the Shapiro-Wilk test. An analysis with Student's t-tests and a two-factor analysis of variance in the 2x2 model were also performed. As a result of the statistical study, the research hypothesis was not confirmed.

Keywords: professional activity, unemployment, COVID-19 pandemic, economic situation of people with disabilities, exclusion

Wprowadzenie

Aktywność zawodowa osób z niepełnosprawnością ma ogromne znaczenie nie tylko w wymiarze społecznym, ale również ekonomicznym – podejmujący zatrudnienie zmniejszają koszty ich utrzymania przez państwo. Pomaga również wrócić do społeczeństwa, podnieść poczucie własnej wartości, jak również stanowi formę rehabilitacji społecznej. Problematyka dotycząca zatrudnienia i potrzeb osób z niepełnosprawnościami jest coraz częściej rozważana przez naukowców i praktyków. Zapewne wynika to z faktu, że jedna na sześć osób w Unii Europejskiej to osoba z niepełnosprawnością (Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, 2010). Niestety trudno określić precyzyjnie wymiar zjawiska z uwagi na odmiennie definiowanie niepełnosprawności w poszczególnych krajach. W praktyce informacje te oznaczają, że ponad 80 mln mieszkańców

Europy może zostać wykluczonych z życia społecznego i gospodarczego między innymi przez bariery w ich otoczeniu. Biorąc pod uwagę rozmiar problemu, bardzo ważne jest, aby podejmować inicjatywy na rzecz zatrudniania osób z niepełnosprawnościami. Tym samym zagadnienie to wpisuje się w nurt nauk ekonomicznych oraz zarządzaniu i jakości.

Pomimo istnienia wielu form pomocy skierowanych do osób z niepełnosprawnościami i prowadzenia działań mających na celu zmniejszenie zjawiska wykluczenia ich ze społeczeństwa, wciąż borykają się one z problemem podjęcia odpowiedniej pracy. Szczególnie w okresie pandemii COVID-19 mogły one być zagrożone wykluczeniem. Jak więc przedstawia się aktywność zawodowa i sytuacja ekonomiczna osób z niepełnosprawnościami? Artykuł obejmuje analizę krajowej literatury przedmiotu oraz część empiryczną opartą na wtórnej analizie danych zastanych i badaniach jakościowych w postaci studium przypadku. W kontekście luki badawczej starano się odpowiedzieć na następujące pytanie badawcze: Czy pandemia COVID-19 doprowadziła do spadku aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami i pogorszenia się ich sytuacji ekonomicznej?

Głównym celem badania była ocena sytuacji ekonomicznej osób z niepełnosprawnościami i ich aktywności zawodowej w dwóch obszarach czasowych – przed i w trakcie pandemii COVID-19. Na potrzeby badania sformułowano następującą hipotezę badawczą (H1): Pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami i na ich sytuację ekonomiczną.

Aspekt ekonomiczny i społeczny aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami

W literaturze aktywność zawodowa definiowana jest jako uczestnictwo jednostki w procesie produkcji społecznej, czyli wykonywanie pracy przynoszącej dochód dla całego społeczeństwa (Gawron i in., 2021, s. 49). Zaspokaja ona nie tylko podstawowe potrzeby człowieka, ale chroni również od nierównowag ekonomicznych i społecznych takich jak ubóstwo, bezrobocie czy wykluczenie.

Podjęcie aktywności zawodowej przez osoby z niepełnosprawnościami ma ogromne znaczenie z perspektywy aspektów ekonomicznych. Bezrobocie długookresowe rodzi bowiem negatywne skutki makroekonomiczne takie jak spadek PKB, nierówności w poziomie rozwoju poszczególnych obszarów kraju, spadek dochodów budżetowych i zwiększenie wydatków publicznych (Moreira, 2022). Natomiast likwidacja zjawiska bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnościami wpływa na strukturę rozwoju gospodarczego kraju, wpisując się w ekonomiczne koncepcje pracy analizowanej z punktu widzenia towaru sprzedawanego na rynku pracy (Światała, 2016).

Procesy globalizacji i niż demograficzny powodują, że powinno się aktywizować zawodowo grupy

pasywne na rynku pracy, takie jak osoby z niepełnosprawnościami (Rymaniak i in., 2018). Negatywne zmiany stopy bezrobocia mogą doprowadzić do utraty dobrobytu gospodarstw domowych, co nie ogranicza się jedynie do wzrostu ubóstwa dochodowego, ale obejmuje również dobrobyt materialny i warunki życia (Ayala i in., 2022). Osoby z niepełnosprawnościami podejmujące zatrudnienie zmniejszają więc nie tylko koszty ich utrzymania przez państwo, ale również minimalizują ryzyko deprivacji materialnej w swoich gospodarstwach domowych.

Według Mikusińskiej (2008, s. 190–195) praca pozwala na uzyskanie pozycji w hierarchii społecznej i zdobycie uznania. Można więc wnioskować, że podejmowanie aktywności zawodowej przez osoby z niepełnosprawnościami redukuje koszty społeczne i ma charakter swoistej rehabilitacji społecznej. Dzięki pracy osoby z niepełnosprawnościami budują poczucie własnej wartości, zaczynają wierzyć w możliwość pokonywania barier, nawiązują kontakty z innymi ludźmi – zaspokajają szereg potrzeb psychicznych.

Uczestnictwo w społeczności i funkcjonowanie na rynku pracy przez osoby z niepełnosprawnościami jest niezbędne dla dobrej jakości życia. Korzyści związane są z polepszeniem się zdrowia i jakości życia, samostanowienia oraz ekspansji sieci społecznych (Millner i in., 2019). Badania wykazały również, że słabe więzi społeczne, które są efektem niekorzystnej sytuacji społecznej, nierówności i dyskryminacji, wpływają negatywnie na stan zdrowia człowieka (Kienzler i in., 2022).

Pracownicy z niepełnosprawnościami, jak wszyscy inni, mogą aspirować do rozwoju zawodowego, zdobywania kolejnych umiejętności, podejmowania nowych obowiązków. Jednak pojawia się wiele przeszkód, które utrudniają rozwój ich kariery w porównaniu z pracownikami pełnosprawnymi (Mithout, 2021).

Osoba z niepełnosprawnością, która podejmuje zatrudnienie, ma szansę zostać włączona w układ funkcjonalny organizacji, tak samo jak osoba pełnosprawna, jak również uczestniczyć w jej środowisku wewnętrznym, wchodzić w interakcje z każdym elementem środowiska pracy, zadaniami i procesami (Bąk-Grabowska, 2017). Tym samym problematyka aktywizacji osób z niepełnosprawnościami wpisuje się nie tylko w nurt nauk ekonomicznych, ale również nauk o zarządzaniu i jakości. Nauki o zarządzaniu i jakości zajmują się bowiem wszystkim, co wiąże się z kierowaniem potrzebami życia gospodarczego i społecznego (Sudoł, 2019).

Według Kobus-Ostrowskiej (2013) osobie z niepełnosprawnością praca pozwala na realizację działań w wymiarze społecznym, który ukazuje się w poczuciu zaistnienia w społeczeństwie oraz spełnienia i misji. Daje szansę na rehabilitację społeczną oraz na usprawnienie tych obszarów życia, z których być może została ona wykluczona. Osoby z niepełnosprawnością niepodjęjące aktywności zawodowej mogą borykać się z poczuciem niedowartościowania i wykluczenia ze społeczeństwa. Tymczasem mają one

takie samo prawo do pracy, jak każdy pełnosprawny obywatel. Niestety występuje wiele czynników, które powodują wycofanie się osób z niepełnosprawnością z aktywności zawodowej. Mają one zarówno podłoże psychologiczne, takie jak stres związany z akceptacją czy zmianą, jak i fizyczne, jak np. niemożność wykonywania określonych zawodów z uwagi na fizyczne mankamenty (Hampel i Gadzinowska, 2017). Część z tych przeszkód jest możliwa do pokonania dzięki takim działaniom jak:

- przystosowanie stanowiska pracy do wymagań osoby z niepełnosprawnością,
- prowadzenie akcji społecznych mających na celu zmianę stereotypowego myślenia o osobach z niepełnosprawnościami przez społeczeństwo – w tym przez pracodawców,
- umożliwienie osobom z niepełnosprawnościami kontaktu z doradcami zawodowymi już na etapie szkoły podstawowej, tak aby mogły odpowiednio dobrać ścieżkę kształcenia zawodowego pod kątem niepełnosprawności,
- wprowadzenie darmowej terapii psychologicznej, tak aby zminimalizować ich strach przed pracą i odrzuceniem.

Należy również pamiętać, że każda z niepełnosprawności cechuje się innym modelem, uwzględniającym różnorodność i charakteryzującym ją. Model medyczny niepełnosprawność ujmuje jako chorobę i deficyt jednostki. Model społeczny rozróżnia niepełnosprawność od uszkodzenia. Pozwala na zrozumienie, że niepełnosprawność to często stan izolacji i wykluczenia ze społeczeństwa oraz aktywności zawodowej. Według niego osoba z niepełnosprawnością nie staje się nią przez swoją niedyspozycję, a przez reakcję społeczeństwa na nią. To społeczeństwo powoduje niepełnosprawność danej jednostki poprzez brak akceptacji lub odrzucenie jej. W modelu funkcjonalnym oddziałują na siebie czynniki społeczne, biologiczne i osobowościowe, a osoba z niepełnosprawnością nie może być wydajna i aktywna (Tikhonov, 2020).

Powinno się wymagać od pracodawców zrozumienia i pełnej akceptacji każdej z niepełnosprawności, podobnie jak na przykład pracowników pełnosprawnych obcych kulturowo. Niepełnosprawnością wymagającą zrozumienia zachowań i interakcji, posiadającą swego rodzaju *savoir-vivre*, jest Kultura Głuchych. Dla tych osób poczucie tożsamości i wspólnota w obrębie innych Głuchych stanowi bardzo istotny element życia. Poza językiem migowym istnieje wiele sposobów komunikacji z nimi, takich jak czytanie z ruchu warg, pisanie wiadomości tekstowych w formie elektronicznej, pisanie na kartce czy też kontakt za pomocą mimiki, mowy ciała i gestów. Osoby z wadą słuchu chętnie pozyskują wiedzę teoretyczną i praktyczną. Tak jak słyszący, mogą być specjalistami w określonych zawodach. Potrafią czytać i pisać, chociaż często posługują się zmienionym szykiem zdania, co wynika z faktu, że w języku migowym jest on inny niż w języku polskim (Iwanicka i Iwanicki, 2018). Dlaczego więc pojawiają się problemy z zatrudnieniem osób Głuchych lub niedo-słyszących? Wynikają one przede wszystkim z uprze-

dzeń pracodawców, którzy boją się braku komunikacji i zrozumienia, a w konsekwencji obcowania z nimi.

Kolejną grupą dyskryminowaną przez pracodawców z uwagi na złożoność choroby, są osoby z niepełnosprawnością psychiczną. Jak podaje World Health Organization w 2019 roku prawie miliard osób na całym świecie miało problem z zaburzeniami psychicznymi. W pierwszym roku pandemii COVID-19 liczba zmagających się z depresją wzrosła o ponad 25% (WHO, 2022). Globalna pandemia dotknęła osoby z niepełnosprawnościami nie tylko pod względem dostępu do opieki zdrowotnej, ale także usług, sieci wsparcia, zdolności do zachowania aktywności fizycznej i zawodowej (Czeisler i in., 2021; Jesus i in., 2021). Problemy pogłębia sytuacja geopolityczna, m.in. konflikt zbrojny w Ukrainie, zmiany klimatyczne i szerzące się nierównowagi ekonomiczne. Podczas wojny więzi społeczne są często osłabiane, ponieważ przemoc i trudności społeczno-ekonomiczne zakłócają życie ludzi i relacje społeczne. Można więc zadać pytanie, ile aktualnie jest osób wymagających pomocy psychologa bądź psychiatry, a nieudających się po nią. Następstwa globalizacji, jak i sposób i tempo życia będą prowadziły do szerzenia się chorób psychicznych. W związku z tym instytucje państwowe powinny jak najszybciej stworzyć plany aktywizacji zawodowej dla osób z tym rodzajem niepełnosprawności.

Metodyka i opis badania

Z powodu narastającej skali problemu, jakim jest przyrost liczby osób z niepełnosprawnościami, analiza ich sytuacji zawodowej i ekonomicznej jest niezwykle ważnym i aktualnym problemem dotyczącym nauk o zarządzaniu i jakości oraz ekonomicznych. Co prawda powstało już wiele opracowań, w których dokonano analizy sytuacji ekonomicznej i zbadano współczynnik aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami oraz jej wpływ na rehabilitację społeczną, brakuje natomiast opracowań pokazujących te kwestie w świetle pandemii COVID-19.

Głównym celem badania była ocena sytuacji ekonomicznej osób z niepełnosprawnościami i ich aktywności zawodowej w dwóch obszarach czasowych – przed i w trakcie pandemii COVID-19. Postawione zostało pytanie badawcze: Czy pandemia COVID-19 doprowadziła do spadku aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami i pogorszenia się ich sytuacji ekonomicznej?

Na potrzeby badania sformułowano hipotezę badawczą (H1): Pandemia COVID-19 wpłynęła negatywnie na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami i na ich sytuację ekonomiczną.

W badaniu wykorzystana została metoda analizy wtórnej danych zastanych. W naukach społecznych wtórna analiza danych zastanych pozwala na wnioskowanie i porównywanie na podstawie ponownej analizy danych pierwotnych. Dane pierwotne zawarte w opracowaniu dotyczące sytuacji osób z niepełnosprawnościami pochodzą z raportu *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności* (BAEL).

Wybór metody uwarunkowany był możliwością stworzenia opracowania mającego na celu uzyskanie zwiększonego nasycenia danych i wykonania dodatkowej analizy wpływu pandemii COVID-19 na sytuację ekonomiczną osób z niepełnosprawnościami, co daje opracowaniu dodatkowy atut i zwiększa jego aktualność. Dzięki analizie wtórnej można generować i syntetyzować wiele różnorodnych badań w jednym, tak aby dostęp do analizy był pełniejszy i czytelniejszy (Borowska-Beszta i in., 2017). Próba kwartalna BAEL w latach 2016–2021 liczyła średnio 55 380 gospodarstw domowych łącznie i była dzielona losowo na 13 równych próbek tygodniowych (średnio 4260). Kwartalnie badano ponad 30 tysięcy gospodarstw domowych oraz około 70 000 osób w wieku 15 lat i więcej.

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) przeprowadzane jest kwartalnie metodą reprezentacyjną, polegającą na zastąpieniu badania pełnego badaniem częściowym realizowanym na próbie losowej umożliwiającej uogólnianie wyników na populację generalną. W BAEL stosowana jest metoda obserwacji ciągłej (ruchomy tydzień badania), która polega na tym, że w każdym z 13 tygodni kwartału badana jest 1/13 kwartalnej próby gospodarstw domowych. Przy zastosowaniu takiej metody obserwacji wyniki ilustrują sytuację na rynku pracy w okresie całego kwartału (a tym samym i sytuację w całym roku). Okresem referencyjnym przyjętym w BAEL jest tydzień badany (tydzień obserwacji), czyli kolejne 7 dni od poniedziałku do niedzieli. Badanie ankietowe przeprowadza się w ciągu 7 dni następujących po tygodniu wyznaczonym do obserwacji. Tygodniowy okres referencyjny dotyczy większości zmiennych pozyskiwanych w ramach BAEL, natomiast niektóre zmienne odnoszą się do innych okresów obserwacji, ale wówczas jest to wyraźnie zaznaczone w treści pytania sformułowanego dla takiej zmiennej.

Do grupy osób z niepełnosprawnościami zaliczono osoby, które ukończyły 16 rok życia i stosownie do Ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 2046, z późn. zm.) (2016) posiadają orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenie równoważne.

Do badań zastosowane zostały wyniki BAEL dotyczące w szczególności takich kategorii jak:

- a) liczba osób aktywnych zawodowo (obejmująca wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej uznane za pracujące lub bezrobotne, zgodnie z definicjami podanymi poniżej);
- b) liczba osób pracujących (wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem, miały pracę, ale jej nie wykonywały z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego, urlopu rodzicielskiego lub wypoczynkowego lub z innych powodów, a także zgodnie

z międzynarodowymi standardami zaliczani są tu również uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie;

- c) liczba osób bezrobotnych (osoby w wieku 15–74 lata, które spełniły jednocześnie trzy warunki:
 - w okresie badanego tygodnia nie były osobami pracującymi,
 - aktywnie poszukiwały pracy, tzn. podjęły konkretne działania w ciągu 4 tygodni (wliczając jako ostatni – tydzień badany), aby znaleźć pracę,
 - były gotowe (zdolne) podjąć pracę w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym.

Do bezrobotnych zostały zaliczone także osoby, które nie poszukiwały pracy, ponieważ miały pracę załatwioną i oczekiwały na jej rozpoczęcie przez okres nie dłuższy niż 3 miesiące oraz były gotowe tę pracę podjąć.

- d) liczba osób biernych zawodowo (wszystkie osoby w wieku 15 lat i więcej, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne).

Na podstawie danych BAEL dotyczących powyższych wielkości obliczono wskaźniki wykorzystywane w dalszych analizach:

- współczynnik aktywności zawodowej – liczony jako procentowy udział aktywnych zawodowo danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii;
- wskaźnik zatrudnienia – procentowy udział pracujących danej kategorii w ogólnej liczbie ludności danej kategorii;
- stopa bezrobocia – procentowy udział bezrobotnych danej kategorii w liczbie aktywnych zawodowo danej kategorii (GUS, 2018, s. 21–22).

Analiza statystyczna

Celem weryfikacji hipotezy badawczej wykonano analizy statystyczne w programie IBM SPSS Statistics 28. W pierwszej kolejności obliczono statystyki opisowe wskaźników zmiennych testowanych wraz z przeprowadzeniem analizy normalności rozkładów za pomocą testu Shapiro–Wilka. W drugim kroku za pomocą testów t-Studenta porównano współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia oraz stopę bezrobocia występujące wśród osób z niepełnosprawnościami, z podziałem na okres przed występowaniem pandemii (lata 2016–2018) oraz w jej trakcie (2019–2021).

Następnie wykonano dwuczynnikową analizę wariancji w modelu 2x2, w którym porównano zmienne zależne od okresu występowania pandemii COVID-19 (2016–2018 vs. 2019–2021) a także posiadania orzeczenia o niepełnosprawności (osoby pełnosprawne vs. z niepełnosprawnościami). W przypadku subiektywnej oceny sytuacji materialnej porównano dodatkowo częstotliwość wskazywania na poszczególne odpowiedzi. Za poziom istotności w niniejszej pracy przyjęto próg $\alpha = 0,05$.

Statystyki opisowe

W tabeli 1 zaprezentowano statystyki opisowe wskaźników zmiennych testowanych w latach 2016–2021, które pobrano ze strony GUS (b.d.). Dodatkowo przeprowadzono analizy rozkładów normalności poszczególnych wskaźników z wykorzystaniem testu Shapiro–Wilka (W). Jedynie w przypadku współczynnika aktywności zawodowej zaobserwowano istotne statystycznie odchylenie od rozkładu normalnego ($p < 0,05$), które mogło wynikać ze zbyt dużej koncentracji wyników wokół średniej. Jednakże z uwagi na cel, jakim było prześledzenie interakcji między okresem występowania pandemii

oraz wnioskowaniem w zakresie zmiany sytuacji ekonomicznej i aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami i pełnosprawnych, przyjęto możliwość przeprowadzenia analiz parametrycznych. Decyzję tę podjęto również na podstawie badań, w których wykazano, że wyniki analiz wariacji są niezależne od normalności rozkładu (Schmider i in., 2010).

W tabeli 2 przedstawiono wyniki analiz różnicowania poszczególnych wskaźników zmiennych testowanych w próbie pobranej dla osób z niepełnosprawnościami przed pandemią (lata 2016–2018) i w trakcie pandemii (lata 2019–2021). Przeprowadzone badania potwierdziły, że okres pandemii istotnie różnicował średni miesięczny dochód, a także udział wydatków

Tabela 1

Statystyki opisowe wskaźników zmiennych testowanych wraz z testami normalności Shapiro–Wilka

	<i>M</i>	<i>Me</i>	<i>SD</i>	<i>Sk.</i>	<i>Kurt.</i>	<i>Min.</i>	<i>Maks.</i>	<i>W</i>	<i>p</i>
Współczynnik aktywności zawodowej [%]	53,69	54,70	27,77	−0,03	−2,39	20,40	81,00	0,68	< 0,001
Stopa bezrobocia [%]	6,05	5,70	2,54	0,95	0,58	3,20	11,60	0,93	0,402
Średni miesięczny dochód [zł]	1653,83	1629,00	255,70	0,30	−0,52	1254	2116	0,98	0,963
Udział wydatków w dochodzie [%]	69,96	70,00	4,98	0,03	−1,13	62,50	77,50	0,97	0,911
% wskazań subiektywnej oceny sytuacji materialnej									
Dobra	16,65	15,30	6,58	0,38	−0,86	7,40	27,00	0,94	0,551
Raczej dobra	21,01	21,30	4,26	−0,21	−0,84	14,10	27,30	0,97	0,926
Przeciętna	50,59	52,05	5,50	−0,74	−0,56	40,90	57,30	0,91	0,295
Raczej zła	8,77	8,75	3,70	0,32	−0,88	3,90	14,70	0,95	0,645
Zła	2,99	2,45	1,86	0,89	0,04	0,90	6,60	0,92	0,344

Uwaga. *M* – średnia z badanego okresu, *Me* – mediana, *SD* – odchylenie standardowe, *Sk.* – skośność, *Kurt.* – kurtoza, *Min.* – wartość minimalna w badanym okresie, *M* – wartość maksymalna w badanym okresie, *W* – test normalności Shapiro–Wilka, *p* – poziom istotności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Tabela 2

Różnicowanie wskaźników aktywności zawodowej, ekonomicznej oraz subiektywnej oceny sytuacji materialnej przed i w trakcie pandemii wśród osób z niepełnosprawnościami

Zmienna testowana	Przed COVID-19		W trakcie COVID-19		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Współczynnik aktywności zawodowej [%]	28,00	1,08	26,40	5,23	0,52	0,652
Stopa bezrobocia [%]	9,37	2,20	6,37	1,04	2,13	0,100
Średni miesięczny dochód [zł]	1351,00	89,72	1624,67	116,38	−3,23	0,032
Udział wydatków w dochodzie [%]	74,50	3,10	67,13	2,61	3,15	0,035
% wskazań subiektywnej oceny sytuacji materialnej						
Dobra	9,80	2,69	14,80	0,99	−2,42	0,094
Raczej dobra	15,80	1,65	20,60	0,85	−3,66	0,035
Przeciętna	56,10	1,04	52,05	0,35	5,08	0,015
Raczej zła	13,07	2,17	9,65	0,64	2,07	0,131
Zła	5,27	1,40	2,85	0,92	2,09	0,127

Uwaga. *M* – średnia z badanego okresu, *SD* – odchylenie standardowe, *p* – poziom istotności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Aktywność zawodowa i sytuacja ekonomiczna...

w dochodzie. W wyniku analizy wykazano, że osoby z niepełnosprawnościami w okresie pandemii COVID-19 uzyskiwały średnio o 300 zł wyższy dochód w gospodarstwie domowym, a także odnotowywały średnio o 7,5% niższy udział wydatków w osiąganym dochodzie. Oznacza to, że w tym czasie sytuacja materialna osób z niepełnosprawnością uległa częściowej poprawie. Nie stwierdzono natomiast istotnych zmian w zakresie aktywności zawodowej i bezrobocia. Obserwując subiektywną ocenę sytuacji materialnej stwierdzono, że osoby z niepełnosprawnością w okresie pandemii określały swoją sytuację jako raczej dobrą, podczas gdy przed pandemią istotnie częściej określały ją jako przeciętną.

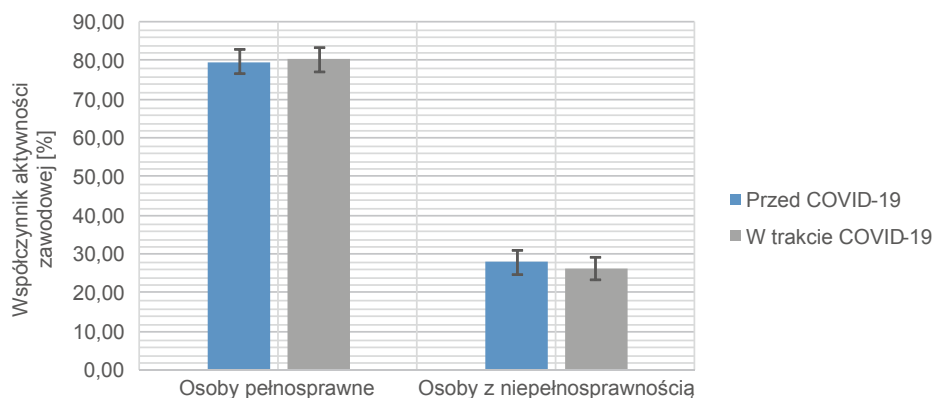
Analiza współczynnika aktywności zawodowej (rysunek 1) wykazała istotne statystycznie różnice jedynie w przypadku orzeczenia o niepełnosprawności, $F(1,8) = 1157,07$; $p < 0,001$. Wykazano, że był on trzykrotnie wyższy wśród osób bez orzeczenia ($M = 80,17\%$; $SD = 0,56\%$) w porównaniu do osób z orzeczoną niepełnosprawnością ($M = 27,20\%$;

$SD = 3,49\%$). Oznacza to, że osoby bez orzeczenia o niepełnosprawności były bardziej aktywne zawodowo w latach 2016–2021, podczas gdy wśród osób z niepełnosprawnością jedynie 1/3 podejmowała wówczas pracę. Badanie wykazało, że zarówno u osób pełnosprawnych ($p = 0,743$), jak i z niepełnosprawnościami ($p = 0,511$) współczynnik aktywności nie był istotnie zależny od pandemii COVID-19.

Analizując wyniki dla zmiany stopy bezrobocia w zależności od okresu pandemii oraz orzeczenia o niepełnosprawności (rysunek 2), stwierdzono istotny statystycznie efekt główny okresu pandemii, $F(1,8) = 8,31$; $p = 0,020$ oraz posiadania orzeczenia o niepełnosprawności, $F(1,8) = 21,40$; $p = 0,002$. Nie stwierdzono natomiast istotnej interakcji między czynnikami ($p = 0,372$). Zauważono, że stopa bezrobocia przed pandemią była istotnie wyższa ($M = 7,18\%$; $SD = 2,86\%$) niż w trakcie pandemii ($M = 4,93\%$; $SD = 1,72\%$). Z kolei w ciągu lat 2016–2021 populacja osób pełnosprawnych wykazywała niższą stopę bezrobocia ($M = 4,24\%$;

Rysunek 1

Średnia zmiana współczynnika aktywności zawodowej w zależności od okresu pandemii oraz orzeczenia o niepełnosprawności

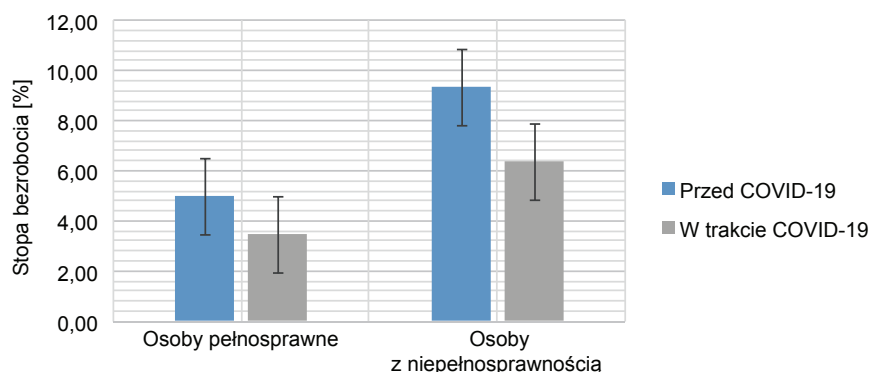

Uwaga. Słupki błędów stanowią 95% przedziały ufności dla średnich wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Aktywność ekonomiczna ludności Polski. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Rysunek 2

Średnia zmiana stopy bezrobocia w zależności od okresu pandemii oraz orzeczenia o niepełnosprawności

Uwaga. Słupki błędów stanowią 95% przedziały ufności dla średnich wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Aktywność ekonomiczna ludności Polski. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

$SD = 1,13\%$) niż osoby z niepełnosprawnością ($M = 7,87\%$; $SD = 2,25\%$). Oznacza to, że w latach 2016–2021 w obu badanych grupach wystąpił spadek stopy bezrobocia, jednakże przeciętny jej poziom był blisko dwukrotnie wyższy wśród osób z niepełnosprawnościami.

Średni miesięczny dochód (rysunek 3) okazał się być istotnie statystycznie zróżnicowany zarówno przez okres trwania COVID-19, $F(1,8) = 24,64$; $p = 0,001$, jak i przez orzeczenie o niepełnosprawności, $F(1,8) = 28,08$; $p = 0,001$. Nie wystąpił efekt interakcji między czynnikami ($p = 0,568$). Zauważono, że średni miesięczny dochód wzrósł w obu grupach podczas pandemii średnio o 300 zł brutto ($M = 1809,33$; $SD = 227,44$) w porównaniu do okresu przed pandemią ($M = 1498,33$; $SD = 184,62$). Ponadto osoby bez orzeczenia o niepełnosprawności zarabiały średnio 350 zł brutto więcej ($M = 1819,83$; $SD = 215,88$) w porównaniu do osób z orzeczeniem

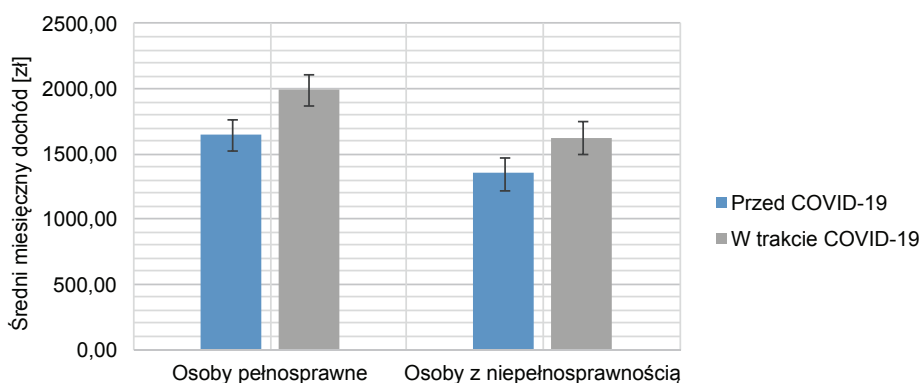
($M = 1487,83$; $SD = 176,36$). Oznacza to, że w okresie pandemii w obu badanych grupach wzrosły dochody w sposób względnie równomierny, jednakże zarobki osób pełnosprawnych zawsze były wyższe.

Zweryfikowano również zmianę w zakresie udziału wydatków w dochodzie (rysunek 4), który okazał się być zależny jedynie od wystąpienia pandemii COVID-19 – $F(1,8) = 19,50$; $p = 0,002$. Nie stwierdzono natomiast istotnych różnic w zależności od orzeczenia o niepełnosprawności ($p = 0,364$) oraz interakcji czynników ($p = 0,780$).

Obserwując uzyskane wyniki potwierdzono, że wydatki w dochodzie miesięcznym uległy obniżeniu w trakcie trwania pandemii COVID-19 ($M = 66,02\%$; $SD = 2,91\%$) w porównaniu do okresu przed nią ($M = 73,90\%$; $SD = 2,96\%$). Oznacza to, że zarówno osoby pełnosprawne jak i z niepełnosprawnościami wydawały około 8% mniej osiąganego dochodu w ciągu miesiąca.

Rysunek 3

Średnia zmiana miesięcznego dochodu w zależności od okresu pandemii oraz orzeczenia o niepełnosprawności

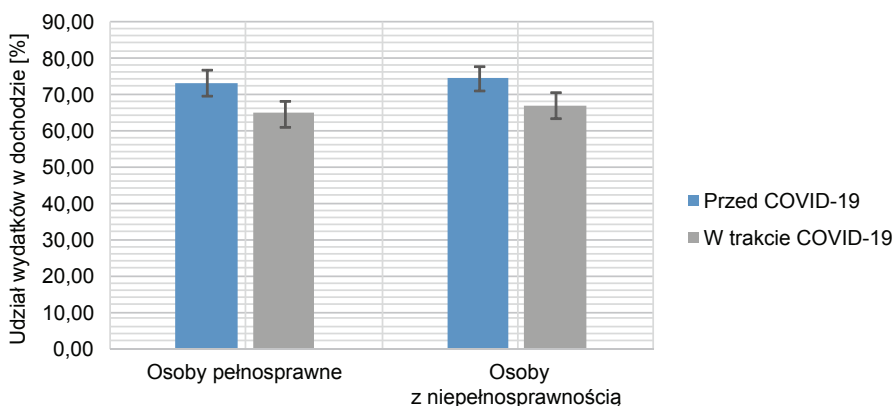

Uwaga. Słupki błędów stanowią 95% przedziały ufności dla średnich wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Rysunek 4

Średnia zmiana udziału wydatków w dochodzie miesięcznym w zależności od okresu pandemii oraz orzeczenia o niepełnosprawności

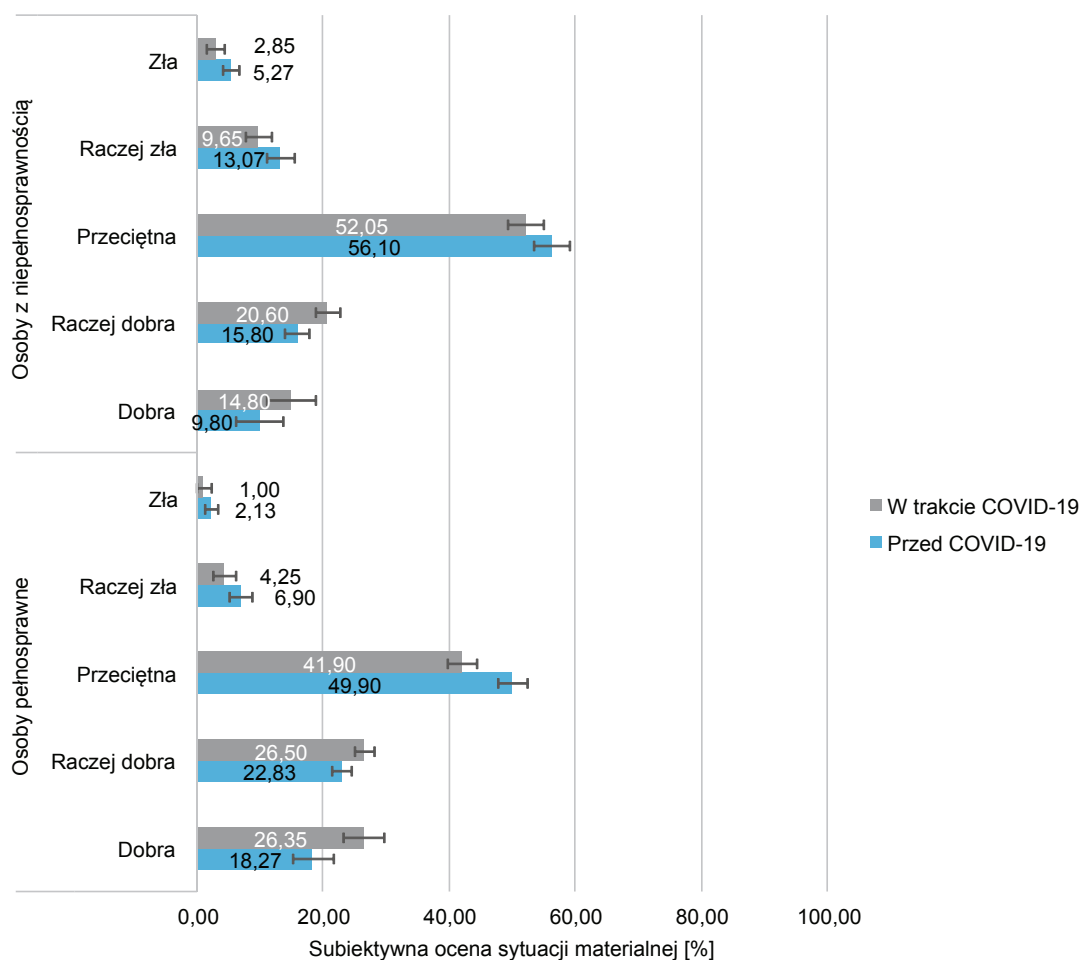

Uwaga. Słupki błędów stanowią 95% przedziały ufności dla średnich wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Rysunek 5

Srednia zmiana subiektywnej oceny sytuacji materialnej w zaleznosci od pandemii oraz posiadania orzeczenia o niepełnosprawności

Uwaga. Słupki błędów stanowią 95% przedziały ufności dla średnich wyników.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021, GUS, b.d. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Ostatnia z przeprowadzonych analiz (rysunek 5) dotyczyła porównania subiektywnej oceny sytuacji materialnej w zależności od posiadania orzeczenia o niepełnosprawności oraz od wystąpienia pandemii COVID-19.

Uzyskano istotny statystycznie efekt interakcji między oceną sytuacji materialnej a posiadaniem orzeczenia o niepełnosprawności $F(4,24) = 34,83$; $p < 0,001$ a także między oceną sytuacji materialnej a pandemią COVID-19, $F(4,24) = 15,33$; $p = 0,005$. Wszystkie opisane efekty były istotnie statystycznie różne na poziomie $p < 0,05$ z uwzględnieniem poprawki Bonferroniego na próg istotności przy wielokrotności porównań. W trakcie pandemii COVID-19 większy odsetek osób badanych określał swoją sytuację jako dobrą oraz raczej dobrą, natomiast przed pandemią istotnie częściej wskazywano na oceny typu zła, raczej zła i przeciętna. Z kolei w zakresie różnic wynikających z orzeczenia o niepełnosprawności

stwierdzono, że osoby posiadające je istotnie częściej oceniały swoją sytuację jako przeciętną (8% częściej), raczej dobrą (5,7% częściej) oraz dobrą (2,5% częściej) w porównaniu do osób niemających orzeczenia. Osoby pełnosprawne istotnie częściej wskazywały na odpowiedzi typu zła (10% częściej) i raczej zła (6,5% częściej).

Wyniki badań

Analiza poziomu aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami z okresu przed i w trakcie pandemii COVID-19 uwzględniająca mierniki takie jak wskaźnik zatrudnienia oraz współczynnik aktywności zawodowej nie wykazała istotnych różnic pomiędzy badanymi wariantami czasowymi. Pandemia okazała się mieć natomiast pozytywny wpływ na stopę bezrobocia, która w latach 2016–2018 u osób z niepełnosprawnościami była istotnie wyższa (średnio 7,18%) niż w latach 2019–2021 (4,93%).

Dodatkowe analizy wykazały, że wskaźnik aktywności zawodowej wśród osób z niepełnosprawnościami był trzykrotnie niższy niż u osób pełnosprawnych. Oznacza to, że osoby bez orzeczenia o niepełnosprawności były bardziej aktywne zawodowo w latach 2016–2021, podczas gdy wśród osób z orzeczeniem jedynie jedna trzecia podejmowała aktywność zawodową. Osoby bez orzeczenia wykazywały również niższą stopę bezrobocia niż osoby z niepełnosprawnością. W latach 2016–2021 w obu badanych grupach wystąpił spadek stopy bezrobocia, jednakże przeciętny jej poziom był blisko dwukrotnie wyższy wśród osób z niepełnosprawnością.

Badania nie potwierdziły zatem hipotezy w kwestii dotyczącej negatywnego wpływu pandemii COVID-19 na aktywność zawodową osób z niepełnosprawnościami. Wykazano natomiast istotne różnice pomiędzy aktywnością zawodową osób z orzeczeniem o niepełnosprawności oraz osób bez takiego orzeczenia.

Drugi obszar badawczy – sytuacja ekonomiczna gospodarstw domowych – analizowany był pod kątem dochodów i wydatków z budżetów gospodarstw, w których zamieszkiwały osoby z niepełnosprawnością w latach 2016–2018 oraz 2019–2021. Do badań wykorzystano również dane dotyczące subiektywnej oceny tej sytuacji. Okres pandemii istotnie różnił średni miesięczny dochód a także udział wydatków w dochodzie osób z niepełnosprawnościami. W okresie pandemii wykazywały one średnio o 300 zł wyższy dochód w gospodarstwie domowym, a także odnotowywały średnio 7,5% niższy udział wydatków w osiąganym dochodzie.

W wyniku porównania sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych, w których zamieszkiwały osoby z niepełnosprawnościami z gospodarstwami osób pełnosprawnych, okazało się, że średni miesięczny dochód wzrósł w obu grupach w czasie pandemii średnio o 300 zł brutto w stosunku do okresu przed nią. Oznacza to, że podczas pandemii COVID-19 w obu badanych grupach dochody wzrosły w sposób względnie równomierny, jednakże zarobki osób pełnosprawnych zawsze były wyższe. Dodatkowo zarówno osoby pełnosprawne jak i z niepełnosprawnościami wydawały wówczas około 8% mniej osiąganego dochodu w ciągu miesiąca.

Analiza sytuacji ekonomicznej gospodarstw domowych osób z niepełnosprawnościami w latach 2016–2018 oraz 2019–2021 nie potwierdziła postawionej hipotezy. Co więcej, w okresie pandemii ich sytuacja materialna uległa częściowej poprawie.

Potwierdzenia otrzymanych wyników można upatrywać w analizie subiektywnej oceny materialnej gospodarstw domowych, która została dokonana w zależności od tego czy w gospodarstwie zamieszkuje osoba z niepełnosprawnością oraz od wystąpienia pandemii COVID-19. Stwierdzono, że w trakcie pandemii większy odsetek osób badanych określał swoją sytuację jako dobrą oraz raczej dobrą, natomiast przed pandemią istotnie częściej wskazywano na oceny typu zła, raczej zła i przeciętna.

Podsumowanie

W artykule poruszono bardzo ważny i aktualny temat, jakim jest aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami. Niepełnosprawność jest zjawiskiem naturalnym, towarzyszącym ludzkości od wieków. W związku z faktem, że społeczeństwo Polski starzeje się, należy aktywizować zawodowo wszystkie grupy społeczne. Pomimo tego osoby z niepełnosprawnościami są wciąż często wykluczone. Jeżeli niepełnosprawność jest widoczna, pełnosprawni mogą czuć się skępowani w kontaktach z osobami z niepełnosprawnościami. Jedną z szans na rehabilitację społeczną dla osób z niepełnosprawnościami jest podjęcie aktywności zawodowej, która pozwala na zapomnienie o chorobie, samorealizację i zwiększenie poczucia własnej wartości.

Osoby z niepełnosprawnościami rezygnują z aktywności zawodowej zarówno z przyczyn o podłożu psychologicznym, jak i fizycznym. Te drugie są z pozoru łatwe do wyeliminowania. Pomagają w tym jednostki oferujące dofinansowanie służące przystosowaniu miejsca pracy do potrzeb osób z niepełnosprawnością a także pracodawcy, którzy decydują się na zatrudnienie takich pracowników i zrobienie wszystkiego, aby mogli oni w pełni wykorzystać posiadane kwalifikacje i pracować wydajnie. Osobom z niepełnosprawnościami należy także zapewnić możliwość konsultowania swojej ścieżki zawodowej z doradcą już od początku procesu edukacji.

Jak wykazano w artykule, w trakcie pandemii COVID-19 aktywność zawodowa i sytuacja materialna osób z niepełnosprawnościami poprawiła się, a stopa bezrobocia była istotnie wyższa przed pandemią niż w jej trakcie. Może być to spowodowane ogólnym trendem, gdyż od 2015 roku w Polsce stale zmniejsza się wysokość bezrobocia wśród kobiet i mężczyzn.

Niestety analiza ukazała również niekorzystne tendencje. W dalszym ciągu mamy problem z dyskryminacją osób z niepełnosprawnościami w kwestii zarobków – zarabiają mniej niż osoby pełnosprawne, pomimo że pracodawcy otrzymują dofinansowania do kosztów ich zatrudnienia. W związku z tym zostały dostrzeżone przyszłe kierunki badań, obejmujące próbę stworzenia elementów systemu polityki społecznej, które pozwolą na ograniczenie lub całkowite wyeliminowanie ekonomicznego i społecznego dyskryminowania osób z niepełnosprawnościami.

Bibliografia

- Ayala, L., Martín-Román, J. i Navarro, C. (2022). Unemployment shocks and material deprivation in the European Union: A synthetic control approach. *Economic Systems*, 101053. <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2022.101053>
- Bąk-Grabowska, D. (2017). Materialne warunki pracy pracowników zatrudnionych w formach niestandardowych. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 499, 11–20.
- Borowska-Beszta, B., Bartnikowska, U. i Ćwirynkała, K. (2017). Analiza wtórna jakościowych danych zastanych: Przegląd założeń teoretycznych i aplikacji metodolo-

gicznych. *Jakościowe Badania Pedagogiczne*, t. 2, 1, 5–24. <https://wnus.edu.pl/jbp/pl/issue/499/article/8203/>

Czeisler, M. É., Board, A., Thierry, J. M., Czeisler, C. A., Rajaratnam, S. M. W., Howard, M. E. i Clarke, K. E. N. (2021). Mental health and substance use among adults with disabilities during the COVID-19 pandemic — United States. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 70(34), 1142–1149. <http://dx.doi.org/10.15585/mmwr.mm7034a3>

Gawron, G., Klimczuk, A. i Szweða-Lewandowska, Z. (2021). *Starzenie się populacji. Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego*. <https://doi.org/10.31261/PN.4035>

GUS. (2018). *Zeszyt metodologiczny. Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności*. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5818/3/1/1/zeszyt_metodologiczny_bael.pdf

GUS. (b.d.). *Aktywność ekonomiczna ludności Polski*. Archiwum z lat 2016–2021. Pobrano 16.09.2022 z <https://stat.gov.pl>

Hampel, K. i Gadzinowska, Ż. (2017). *Zarządzanie ryzykiem na stanowisku pracy zajmowanym przez osobę z orzeczoną niepełnosprawnością*. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pragmata tes Oikonomias*, 11, 93–107. <http://dx.doi.org/10.16926/pto.2017.11.07>

Iwanicka, B. i Iwanicki J. (2018). Kultura głuchych a technologie wspomagające słyszenie. Między cybergizacją a luddyzacją osób z wadami słuchu. *Kultura Współczesna*, 3(102), 131–145. <http://doi.org/10.26112/kw.2018.102.11>

Jesus, T. S., Bhattacharjya, S., Papadimitriou, C., Bogdanova, Y., Bentley, J., Arango-Lasprilla, J. C. i Kamalakannan, S. (2021). Lockdown-related disparities experienced by people with disabilities during the first wave of the COVID-19 pandemic: scoping review with thematic analysis. *International Journal of Environment Research Public Health*, 18(12), 6178. <https://doi.org/10.3390/ijerph18126178>

Kienzler, H., Mitwalli, S. i Cicek, M. (2022). The experience of people with psychosocial disabilities of living independently and being included in the community in war-affected settings: A review of the literature. *International Journal of Law and Psychiatry*, 81, 101764. <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2021.101764>

Kobus-Ostrowska, D. (2013). Instrumenty aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych w Polsce – stan i potrzeby. *Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pragmata Tes Oikonomias*, 7, 99–112. http://www.bg.ajd.czest.pl/wydawnictwo/pragmata_7.pdf

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. (2010, 15 listopada). *Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier*.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0636&from=en>

Mikusińska, A. (2008). *Socjologia. Przewodnik encyklopedyczny*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

Millner, U. C., Woods, T., Furlong-Norman, K., Rogers, E. S., Rice, D. i Russinova, Z. (2019). Socially valued roles, self-determination, and community participation among individuals living with serious mental illnesses. *American Journal of Community Psychology*, 63(1–2), 32–45. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12301>

Mithout, A. L. (2021). From equal access to employment to equal career opportunities? Employment practices and work experiences of qualified disabled workers in Japan. *Alter*, 15(4), 341–353. <https://doi.org/10.1016/j.alter.2021.07.001>

Moreira, S. F. (2022). Inside the decline of the labor share: Technical change, market power, and structural change. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 145, 104566. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104566>

Rymaniak, J., Lis, K. i Lech, E. (2018). Zarządzanie pozycjonowaniem osób niepełnosprawnych słuchowo w organizacji. *Bezpieczeństwo Pracy: Nauka i Praktyka*, 10(565), 9–11. https://www.ciop.pl/CIOPPortalWAR/file/88816/2019112281358&BP_10_2018_9_11.pdf

Schmider, E., Ziegler, M., Danay, E., Beyer, L. i Bühner, M. (2010). Is it really robust? Reinvestigating the robustness of ANOVA against violations of the normal distribution assumption. *Methodology. European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 6(4), 147–151. <https://doi.org/10.1027/1614-2241/a000016>

Sudół, S. (2019). Nauki o zarządzaniu. Pojęcie zarządzania, zakres i granice nauk o zarządzaniu, ich miejsce w klasyfikacji nauk oraz subdyscypliny. W M. Gorynia (red.), *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne* (s. 99–110). Polska Akademia Nauk. <https://bit.ly/3P0TaZa>

Świtała, I. (2016). Aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnością jako aktualny problem społeczno-etyczny. *Labor et Educatio*, 4, 283–299. <https://doi.org/10.4467/25439561LE.16.017.6755>

Tikhonov, A. (2020). Zjawisko niepełnosprawności: od przeszłości ku przyszłości. W A. Drabarz (red.), *Aksjologiczne i prawne aspekty niepełnosprawności* (s. 27–39). Temida 2. <https://doi.org/10.15290/aipan.2020.04>

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2016 r., poz. 2046, z późn. zm.). (2016). <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160002046/U/D20162046Lj.pdf>

WHO. (2022, 19 maja). *World health statistics 2022: monitoring health for the SDGs, sustainable development goals*. <https://www.who.int/publications/item/9789240051157>

Elżbieta Stolarska-Szeląg jest doktorem nauk społecznych, adiunktem na Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach. Od 8 lat zajmuje się badaniami nad funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie. Jest aktywną działaczką na rzecz studentów z niepełnosprawnością. Do jej zainteresowań naukowych należy również badanie zjawiska zwinności w organizacjach prywatnych i administracji publicznej.

Kinga Jarząbek jest magistrem nauk ekonomicznych, asystentem na Politechnice Świętokrzyskiej w Kielcach. Do jej zainteresowań badawczych należą szeroko pojęte finanse i bankowość, a zwłaszcza polityka pieniężna banku centralnego, teoria i polityka stóp procentowych, związki pomiędzy dynamiką cen i wzrostem gospodarczym, mechanizmy oddziaływania państwa na równowagę makroekonomiczną.